

ВЫТВОРЧАСЦЬ СЫРУ Ў БЕЛАРУСІ Ў XVI–XX СТСТ.

Пушкін І.А.

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання
г. Магілёў, Беларусь

Вучэбныя выданні не ў поўнай меры асвятляюць выраб сыру ў Беларусі ў перыяд XVI–XX стст., засяроджваюць ўвагу на тое, што прамысловая вытворчасць сыру пачалася пасля Сталыпінскай рэформы (з 1906 г.) і ў савецкі час [5, с. 12–17]. Але малочныя прадукты займалі істотнае месца сярод прадуктаў харчавання ў XVI–XVIII стст. У Магілёве на пачатку XVII ст. гараджане трымалі каля 2000 кароў. Асноўным сродкам кансервацыі і галоўнай формай спажывання малака быў сыр (тварожны) [1, с. 135; 3, с. 142; 6, с. 477]. Сыр высушвалі да такой крамянасці, што яго немагчыма было раскусіць ці нарэзаць скрылямі. Таму яго крэмзалі на дробныя кавалкі і смакталі як цукеркі ці цёрлі і ўжывалі як дадатак да розных страў. Широка распаўсюджаным быў сыр з казінага малака [4, с. 871].

Вытворчасць сычужнага сыру пачалася ў Беларусі ў пачатку XIX ст. Вядомыя фабрыкі сыроў графаў: К. Тызенгаўза ў Паставах, Румянцава у Гомельскім маёнтку і Храбтовічаў у Шчорсах. У другой чвэрці XIX ст. сыраварні былі ў істотнай частцы шляхецкіх маёнткаў заходняй і цэнтральнай Беларусі і ў меншай ва ўсходняй. Каштоўную інфармацыю аб гатунках і тэхналогіях прыгатавання сыроў у Мінскім і Барысаўскім паветах пакінула Ганна Цюндзявіцкая. Дзякуючы ёй вядома тэхналогія вырабу: простых мяцовых сыроў, сухіх сыроў, што лёгка рэжуцца, мяцовых тлусных сыроў, салодкага тлуснага сыру, салодкага сыру, падфарбаванага суніцамі ці малінамі, сметанковага сыру, без агню адтопенага, які ўжывалі на сняданак, зялёнага сыру, швейцарскага сыру. Вытворцы запраўлялі сыр парашком з насення палявога кміну, сушанай руты, кучаравай мяты, а ў звычайны (найбольш вядомы ў гандлі) дабаўлялі – *fennel green* (крыжыкі, “Божая трава”). Сыры былі чатырохграннай і шарападобнай формы. Нават для ўласнага ўжытку выраблялася больш за 60 адзінак вагой ад 1 да 2 кг. Лічылася, што найлепш прыдатны час для вырабу сыроў – май і чэрвень [2, с. 241–246].

У 1859 г. Брахоцкія, ўладальнікі маёнтку Гарадзея пад Нясвіжам, пачалі вытворчасць гэтак званага “літоўскага” сыру (мяцовага аналогу галандскага сыру “эдамер”). За іх прыкладам многія землеўладальнікі Мінскага і Навагрудскага паветаў, а пазней таксама Гродзенскай і Віленскай губерняў пачалі вырабляць такія сыр, які на доўгія дзесяцігоддзі (да канца 1930-х) зрабіўся самым характэрным гатункам сычужнага сыру беларускай вытворчасці, паспяхова прадаючыся ў буйных гарадах Расійскай імперыі.

Сырныя заводы існавалі на тэрыторыі Беларусі значна раней да Сталыпінскай рэформы. Акрамя згаданых у Мінскай і Віленскай губернях [5, с. 14–15], варта дадаць заводы, якія выраблялі сыры ў Магілёўскай губерні ў 1870-я гг.: Л. Цітова (Боркі, Аршанскага павета) – бакштэйнскі, месцы рэалізацыі – Віцебск і Магілёў; У. Цітова (Смаляны, Аршанскі павет) – галандскі, Віцебск, Магілёў, Мінск і Масква; С. Лазаравай (Забалоцце, Аршанскага павета) – лімбургскі, Смаленск, Масква і Пецябург; І. Гвердара (Воранава, Сененскі павет) – швейцарскі, Рыга [4, с. 875].

Такім чынам, аналіз археалагічных і пісьмовых крыніц дазваляе сцвярджаць, што сыр вырабляўся і спажываўся беларускім насельніцтвам з XVI ст., яго вытворчасць была наладжана ў шляхецкіх гаспадарках з XIX ст. Захаваўшыся крыніцы, дазваляюць

вызначыць гатункі і тэхналогію вытворчасці мясцовых тварожных і сычужных сыроў, якія вырабляліся ў цэнтральнай Беларусі.

Літаратура

1 Историко-юридические материалы, извлеченные из актовых книг губерний Витебской и Могилевской. – Вып. 4. – Витебск: Типография губернского правления, 1873. – 432 с.

2 Літоўская гаспадыня, ці Навука аб утрыманні ў добрым стане хаты... / Пер. з польскай мовы. – Мінск: Полымя, 1993. – 366 с.

3 Марзалюк, І.А. Магілёў ў XII–XVIII стст. Людзі і рэчы / І.А. Марзалюк. – Магілёў-Мінск: Веды, 1998. – 260 с.

4 Опыт описания Могилевской губернии / Под ред. А. Дембовецкого. – Могилев: Типография губернского правления, 1884. – Т. 2. – 986 с.

5 Шингарёва, Т. Производство сыра: учеб. пособие / Т.И. Шингарёва, Р.И. Раманаускас. – Минск: ИВЦ Минфина, 2008. – 384 с.

6 Lowmiański, H. Struktura gospodarcza Mohulewa w czasach pomiaru włócznej / H. Lowmiański // Studia nad dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego. – Poznań, 1983. – S. 467–506.